

ὁ χαλκεὺς πρίονα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσθενὲς θερμὸν οὐκ ἂν μαλλάξειε σίδηρον ὥστε ἐξ αὐτοῦ γενέσθαι πρίονα, ὡς εἰκὸς ἐστίν.

XXXI. — Ὅτι οὐκ ἀνάγκη ἐξ αἰδίου εἶναι τὰ κτίσματα.

Εἰ γὰρ τὴν ὀλότητα τῶν κτισμάτων ἢ ἐν τι αὐτῶν ἀνάγκη ἐστίν εἶναι, δεῖ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἔχειν ἢ ἐξ ἑαυτῶν, ἢ ἐξ ἄλλου· ἐξ ἑαυτῶν μὲν οὖν, ἀδύνατον· δέδεικται γάρ, ὅτι πᾶν ὄν ἀπὸ τοῦ πρώτου ὄντος εἶναι ἀνάγκη· ὁ δὲ οὐκ ἔχει τὸ εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ, οὐδὲ τὴν ἀνάγκην τοῦ εἶναι· εἰ δ' ἀφ' ἑτέρου ἐστίν ἢ ἀνάγκη, δῆλον ὅτι ἐκ τινος αἰτίας ἐξωτερικῆς· αὕτη δὲ ἢ ποιητικὴ ἐστίν αἰτία, ἢ τέλος· ἀλλ' ὁ μὲν Θεὸς οὐ ποιεῖ ἐκ τινος ἀνάγκης, ὡς δέδεικται. Οὐκ ἄρα ἐστίν ἀπολελυμένως ἀνάγκη τὰ κτίσματα ἐκ τῆς ποιητικῆς αἰτίας. Ὁμοίως οὐδὲ ἐκ τῆς τελικῆς· τὰ γὰρ πρὸς τὸ τέλος οὐκ ἀπὸ τοῦ τέλους λαμβάνουσι τὴν ἀνάγκην εἰ μὴ καθόσον τὸ τέλος ἀνευ αὐτῶν ἢ οὐ δύναται εἶναι, ὡς οὐδὲ ἡ ζωὴ χωρὶς τοῦ σιτίου, ἢ οὐχ οὕτω καλῶς, ὡς οὐδὲ ἡ ὁδὸς ἀνευ ἵππου καλῶς· τὸ δὲ τέλος τῆς θείας θελήσεως, ἐξ ἧς τὰ ὄντα, οὐχ ἕτερόν τι τῆς θείας ἀγαθότητος, ἥτις οὐκ ἤρτηται τῶν κτισμάτων, οὔτε κατὰ τὸ εἶναι· ἔστι γὰρ καθ' ἑαυτὴν ἐξ ἀνάγκης· οὔτε κατὰ τὸ εἶναι, ἐπεὶ καθ'αυτὴν ἐστὶ τελεία ἀπλῶς. Οὐκ ἄρα ἀπλῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὰ κτίσματα· οὐδ' ἄρα ἀναγκαῖον τιθέναι, ὅτι ἐξ αἰδίου ἐγένοντο.

XXXII. — Λόγοι δεικνύντες αἰδία εἶναι, ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰλημμένοι.

Πᾶν τὸ μὴ αἰεὶ ποιοῦν κινεῖται, ἐπειδὴν ποιῆ, ἢ καθ'αυτὸ ἢ κατὰ συμβεβηκός· ὁ δὲ Θεὸς οὐδετέρως κινεῖται· αἰεὶ ἄρα ὡσαύτως ποιεῖ· ἐκ δὲ τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας τὰ ὄντα ἐν τῷ εἶναι συνίστανται· ἐξ αἰδίου ἄρα ἦσαν τὰ ὄντα.

Ἔτι, τὸ ἀποτελέσμα πρόεισιν ἐκ τοῦ ποιοῦντος διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ· ἀλλ' ἢ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια αἰδία ἐστίν· οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ποιεῖν εἰς τὸ ἐνεργεῖα ποιεῖν ἤχθη ὑπὸ τινος· καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἄρα κτιθέντα ἐξ αἰδίου ἔκτιστο.

Ἔτι, τῆς αἰτίας ὑποτεθείσης καὶ ἰκανῆς οὔσης, ἀνάγκη καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἔπεσθαι· ἀλλ' ὁ Θεὸς αἰτία τῶν ὄντων ὢν, καὶ ἰκανὴ ἐστὶν αἰτία διηνεκῶς· τοῦ Θεοῦ οὖν ἐξ αἰδίου ὄντος αἰτίας τῶν ὄντων, καὶ τὰ ὄντα ἐξ αἰδίου παρήκτο.

Ἔτι, ἐν τοῖς θελήσει ποιοῦσιν εὐθύς ἔπεται τῇ ὁρμῇ τῆς θελήσεως τί (εἶναι) ποίημα γίνεσθαι, εἰ μὴ εἴη συμπεπληρωμένη ἢ θέλησις, ἢ δι' ἐνδειαν τῆς δυνάμεως· ὁ δὲ Θεὸς ἐξ αἰδίου θέλει πᾶν ὅπερ ἂν θέλει· οὐ

γὰρ νέα κίνησις ἐπελθεῖν αὐτῷ δύναται· εἰ οὖν ἐξ αἰδίου θέλει παρήχθαι τὴν κτίσιν, κώλυμα δὲ οὐδὲν οὔτε ἔνδεια τῆς δυνάμεως οὔτε ἔνδεια τῆς θελήσεως ἀρμόζει αὐτῷ, καὶ ἐξ αἰδίου ἄρα παρήχθη ἡ κτίσις.

Ἔτι, ἡ θεία ἀγαθότης, ἣτις ἐστὶ τῶν ὄντων αἰτία, ἀπειρός ἐστιν· οὐκοῦν ἐν τῷ ἀπείρῳ ἐκοινώνει τοῖς ἄλλοις ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἀπὸ τινος ὠρισμένου χρόνου· ὥστε ἐν τῷ ἀπείρῳ καὶ ἐξ αἰδίου τὰ κτίσματα ἦν.

XXXIII. — Λόγοι ἐκ τῶν κτισμάτων.

Τὰ μὴ ἔχοντα δύναμιν πρὸς τὸ μὴ εἶναι· ταῦτα δὲ εἰσιν ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ὄλως ὕλη, ἢ ἔστι μὲν, οὐχ ὑποκειμένη δὲ ἐναντιότησιν· ταῦτα ἀδύνατόν ἐστι μὴ εἶναι· τὰς νοητὰς τοίνυν οὐσίας καὶ τὰ οὐράνια σώματα οὕτως ἀδύνατόν ἐστι μὴ εἶναι· ἀνάγκη ἄρα εἶναι ταῦτα αἰεὶ.

Ἔτι, πάντα ἐφίεται τῆς κατὰ τὸ εἶδος αἰδιότητος, ὅπερ ἐν τῷ ἀτόμῳ συντηρεῖσθαι οὐ δύναται· ἀδύνατον δὲ αὐτὴν τῆς φύσεως ἔφεισιν εἰκῆ εἶναι· ἀνάγκη ἄρα τὰ εἶδη τῶν γενητῶν εἶναι αἰδία.

Ἔτι, εἰ ὁ χρόνος αἰδιος, καὶ ἡ κίνησις αἰδιος· καὶ τὰ κινητὰ ἄρα, ἃ εἰσιν αἰ κτισταὶ οὐσίαι, αἰδία.

XXXIV. — Λόγοι ἐκ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως.

Κοινὴ ἀπόφασις τῶν φιλοσόφων ἐστίν, ὅτι ἐκ τοῦ μηδενὸς οὐδὲν γίνεται, ὥστε τὸ γεγενημένον ἐξ ἄλλου δεῖν γεγενημένον εἶναι· ἀλλ' ἐπ' ἀπειρον τοῦτο προχωρεῖν οἱ αὐτοὶ φιλόσοφοι οὐκ ἀξιούσιν, ἀλλὰ δεῖ καταντῆσαι εἰς τι πρῶτον, ὅπερ αἰεὶ ὄν, οὐκ ἂν εἶη γεγενημένον· ἀνάγκη τοίνυν ἐξ οὗ πρῶτως γέγονε πάντα αἰδιον εἶναι· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι Θεός· ἐδείχθη γὰρ μὴ δύνασθαι εἶναι τὸν Θεὸν ὕλην τινὸς πράγματος· ἔστι τοίνυν ἔξω τοῦ Θεοῦ αἰδιόν τι, ἢ πρώτη ὕλη.

f. 45 v

XXXV. — Λύσεις τῶν τοιούτων λόγων.

Ἄλλ' οὐκ ἐξ ἀνάγκης τὰ εἰρημένα συμπεραίνουσιν· οὐ γὰρ ἀνάγκη τὸν Θεὸν κινεῖσθαι, εἰ τὰ κτίσματα αὐτοῦ ἐκ νέου ἤρξαντο εἶναι· ἢ γὰρ τοῦ ἀποτελέσματος καινότης μεταβολὴν δηλοῖ τοῦ ποιούντος, καθόσον δείκνυσι καινότητα ἐνεργείας, οὐ δυναμένης εἶναι νέας ἐνεργείας ἐν τῷ ποιούντι, εἰ μὴ τινα τρόπον κινεῖτο, τοῦλάχιστον ἐκ τοῦ μὴ ἐνεργεῖν εἰς τὸ ἐνεργεῖν. Ἡ δὲ καινότης τοῦ θείου ἀποτελέσματος οὐ τίθησιν ἐνεργείας καινότητα ἐν τῷ Θεῷ, ἐπεὶ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐδείχθη εἶναι ἡ οὐσία αὐτοῦ. Ἄλλ' οὐδὲ εἰ ἡ τοῦ πρώτου κινούντος ἐνέργεια αἰδιος, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ αἰδιον ἀνάγκη εἶναι· ἐδείχθη γὰρ τὸν Θεὸν ἐκουσίως ἐνεργεῖν ἐν τῇ τῶν πραγμάτων παραγωγῇ, οὐκ οὔσης ἑτέρας τινὸς ἐνεργείας μέσης, ὡς ἐν ἡμῖν ἢ τῆς κινητικῆς δυνάμεως ἐνέργεια μέση ἐστὶ τῆς ἐνεργείας τῆς θελήσεως καὶ τοῦ ἀποτελέσματος· ἀλλ' ἀνάγκη τὸ νοεῖν καὶ τὸ θέλειν

αὐτοῦ εἶναι τὸ ποιεῖν αὐτοῦ· τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῷ νῷ καὶ τῇ θελήσει ἔπεται, κατὰ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ νοῦ καὶ τῆς θελήσεως τὴν ἐξουσίαν· ὡσπερ δὲ διὰ τοῦ νοῦ ἢ τῆς πράξεως ποίησις ἀφορίζεται καὶ πᾶσα ἄλλη διάθεσις, οὔτε προγράφεται τούτῳ καὶ χρόνος· ἢ γὰρ τέχνη οὐ μόνον ὅπως τοιοῦτον γένοιτο ἀφορίζει, ἀλλ' ὅπως καὶ τότε εἴη, ὡσπερ ὁ ἰατρός, ὅπως τότε δοθῆι τὸ πόμα. Οὐδὲν τοίνυν κωλύει λέγειν τὴν μὲν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ ἐξ αἰδίου εἶναι, τὸ δ' ἀποτέλεσμα τότε ὡς ἐξ αἰδίου προώρισεν.

Τεθείσης δὲ τῆς αἰτίας ἱκανῆς, ἔπεται καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, οὐκ ἀλλότριον μέντοι τῆς αἰτίας· ἴδιον δὲ τῆς θελήσεως ἀποτέλεσμα, ἢ τῆ τοῦτο, ὅπερ ἢ θέλησις θέλει· εἰ δὲ τι ἕτερον ἦν, ἀλλότριον τῆς αἰτίας τὸ ἀποτέλεσμα· ἢ δὲ θέλησις ὡς θέλει τόδε εἶναι τοιοῦτον, οὕτω θέλει εἶναι τόδε, καὶ τότε. Ὡς οὖν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φύσει ποιούντος ἔπεται τῷ εἶναι τοῦ ποιούντος ἐὰν ἦ ἱκανόν, οὕτω τὸ τοῦ ποιούντος κατὰ θέλησιν ἔπεται τῷ τῆς προθέσεως τρόπῳ.

Ποιεῖ δὲ ὁ Θεὸς οὔτε ἕνεκα τῆς ἑαυτοῦ βελτιώσεως, οὔτε ὥστε τοῦ τέλους τοῦ ἔργου τυχεῖν· ποιεῖ γὰρ ἕνεκα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, ἣτις ἐστὶν αὐτός, ὡς ἐδείχθη. Ἀλλὰ ποιεῖ ἕνεκα τοῦ τέλους, καθόσον παράγεται τὸ ἀποτέλεσμα πρὸς τὴν τοῦ τέλους μετοχὴν ἐν τῷ ἀποτελέσματι. Ἐν τῷ παράγειν τοίνυν ἕνεκα τοῦ τέλους τὰ πράγματα οὐ δεῖ θεωρεῖν τὴν ἀπλὴν σχέσιν τοῦ τέλους πρὸς τὸν ποιούντα ὡς λόγον αἰδίου ἔργου, ἀλλὰ μᾶλλον δεῖ θεωρεῖν τὴν σχέσιν τοῦ τέλους πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ f. 46 τοῦ τέλους ἕνεκα γίνεται, ἢ οὕτω παράγεται, ὅπως ἂν ἀρμοδιώτερον τάττοιτο πρὸς τὸ τέλος· ὅθεν ἐκ τοῦ τὸ τέλος μονοειδῶς ἔχειν πρὸς τὸν ποιούντα οὐ δύναται συμπεραίνεσθαι τὸ ἀποτέλεσμα αἰδίου εἶναι.

Εἰ δὲ καὶ τῇ θείᾳ θελήσει προσῆκον ἦν πρὸς μετοχὴν τῆς οἰκείας ἀγαθότητος, παραγούση τὰ κτίσματα, ποιεῖν, ὅπως ἐκεῖνα τὴν θείαν ἀγαθότητα παριστάνωσιν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη ἦν τῷ τῆς ἰσότητος τρόπῳ παριστάνειν αὐτήν, ὡσπερ τὰ συνώνυμα ἀποτελέσματα τὴν ἰδίαν παριστάνουσιν αἰτίαν, ὡστ' ἀναγκαῖον εἶναι ἐντεῦθεν αὐτῆς ἀπείρου θελήσεως αἰδία παράγεσθαι ἀποτελέσματα, ἀλλ' ὡς τὸ ὑπερέχον ἐν τῷ ὑπερεχομένῳ ὁράται. Ἡ δὲ ὑπεροχὴ τῆς θείας θελήσεως πρὸς τὰ κτίσματα, ὅτι αὐτὸν τε ἔχουσι δημιουργὸν τοῦ εἶναι, καὶ ὅτι ἢ δύναμις αὐτοῦ οὐ δουλεύει τῇ τούτου παραγωγῇ, ὡς ἢ φύσις πρὸς τὰ φυσικά, καὶ κατὰ τὸ ἀκόλουθον, ὅτι ἐστι θελήσει ποιῶν καὶ νοῶν.

XXXVI.

Ἡ δὲ ἐν τοῖς κτίσμασιν εὐρισκομένη ἀνάγκη τοῦ εἶναι τάξεως ἐστὶν ἀνάγκη, ἣτις οὐκ ἀναγκάζει ἀεὶ εἶναι τοῦτο, ᾧ τοιαύτη ἔνεστι ἀνάγκη· οὐ γὰρ ἔπεται τῇ οὐσίᾳ τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἀνάγκη· τῆς γὰρ οὐσίας αὐτοῦ ἤδη ἐν τῷ εἶναι ὑφεστῶσης, εἰσάγει τὴν τοῦ μὴ εἶναι ἀδυναμίαν ἢ τοι-

αὕτη ἀνάγκη, οὐ ποιεῖ δὲ τὸν οὐρανὸν ἀδύνατον μὴ εἶναι ἐν τῇ θεωρίᾳ τῇ περὶ τῆς παραγωγῆς τῆς οὐσίας αὐτοῦ.

Καὶ ὁ σκοπὸς ὁμοίως τῶν φύσει ποιούντων πρὸς τὴν αἰδιότητα τῶν εἰδῶν ἤδη παρηγμένα τὰ φύσει ποιούντα προὑποτίθησιν· ὅθεν οὐκ ἔχει τόπον ἢ τοιαύτη ἀπόδειξις, εἰ μὴ ἐν τοῖς ἤδη παρηγμένοις φυσικοῖς πράγμασιν, οὐ μέντοι ὅταν περὶ τῆς τῶν πραγμάτων παραγωγῆς ἢ θεωρία ὑπάρχη.

Τὸ δὲ τὴν κίνησιν εἶναι αἰδίου καὶ τὸν χρόνον οὐ συγχωροῦμεν οὕτω δηλονότι, ὥστε μὴ ἔχειν ἀρχὴν, ἀλλὰ τὸ πρῶτον νῦν τοῦ χρόνου ἀρχὴν εἶναι τοῦ μέλλοντος λέγομεν καὶ τέλος οὐδενὸς παρελθόντος· καὶ οὐκ ἐναντιοῦται τῇ τοῦ χρόνου διαδοχῇ τὸ τίθεσθαι ἐν αὐτῇ τί νῦν ἀρχὴν καὶ οὐ τέλος, καθὼ καὶ ἡ γραμμὴ, ἐν ἣ τίθεται τί σημεῖον ἀρχὴ καὶ οὐ τέλος, ἐστῶσα ἐστὶ καὶ οὐ ρυθισκομένη, ἐπεὶ καὶ ἐν μερικῇ τινι κινήσει, ἣτις οὐκ ἐστὶν ἐστῶσα ἀλλὰ ρυθισκομένη, ὀρισθῆναι τι δύναται ὡς ἀρχὴ | κινήσεως μόνον. Καὶ οὐχ ὡς τέλος· ἄλλως γὰρ πᾶσα κίνησις ἦν ἂν αἰδίου, ὅπερ ἀδύνατον.

XXXVII.

Ἡ δὲ κοινὴ τῶν φιλοσόφων θέσις περὶ τοῦ μηδὲν ἐκ μηδενὸς γίνεσθαι ἀληθεύει κατ' ἐκεῖνο τὸ γίνεσθαι, ὅπερ αὐτοὶ ἐθεώρουν, μερικῶς τὰς τῶν πραγμάτων γενέσεις ἐπισκεπτόμενοι, καὶ οὕτω κατανοῆσαι δυνηθέντες τὴν ἐκ μιᾶς πρώτης αἰτίας ὅλου τοῦ αἰτιατοῦ ὄντος πρόοδον· ἐν ταύτῃ δὲ τῇ πρόοδῳ οὐ δυνατὸν γίνεσθαι τι ἐκ τινος προὑποκειμένου· οὐ γὰρ ἂν ἦν ὅλου τοῦ αἰτιατοῦ ὄντος ποίησις.

Οὕτω τοίνυν ἐκδηλότατα φαίνεται μηδὲν κωλύειν τὸν κόσμον μὴ αἰε εἶναι, ὅπερ ἡ καθολικὴ πίστις ἐν πρώτῳ τῆς Γενέσεως ὑποτίθησιν· „Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν“· καὶ ἐν ὀγδόῳ τῶν Παροιμιῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγεται· „Πρὸ τοῦ (τι) γενέσθαι τι ἐξ ἀρχῆς“, καὶ τὰ λοιπά.

XXXVIII.

Ἐπὶ τούτοις προσέκειντο λόγοι, δι' ὧν τινες πειρῶνται δεικνύναι τὸν κόσμον μὴ εἶναι αἰδίου, καὶ λύσεις τῶν τοιούτων λόγων, διὰ τὸ μὴ συμπεραίνειν ἐξ ἀνάγκης, εἰ καὶ τὸ ἐνδοξον ἔχουσιν, ἵνα μὴ ἡ καθολικὴ πίστις δοκῇ κεναῖς ἀποδείξεσιν ἐπερείδεσθαι καὶ οὐ μᾶλλον τῇ τοῦ Θεοῦ λαμπροτάτῃ διδασκαλίᾳ.

XXXIX. — Ὅτι οὐκ ἐκ ταῦτομάτου ἢ διάκρισις τῶν πραγμάτων.

Ἐπεὶ γὰρ ἡ ὕλη ἀρχὴ καὶ αἰτία τῶν τυχηρῶν, ἐν τοῖς ἐξ ὕλης γενομένοις δύναται εἶναι τὸ αὐτόματον· ἡ δὲ πρώτη τῶν ὄντων εἰς τὸ εἶναι

11 τίθεται: τίθησι? A 24 Gen. 1, 1 26 Prov. 8, 22

παραγωγή οὐκ ἐξ ὕλης εἶναι ἐδείχθη· ἡ δὲ παραγωγή ἐκείνη μετὰ διακρίσεως ἦν. Ἀδύνατον ἄρα ἦν ἐκ ταυτομάτου γενέσθαι τὴν διάκρισιν τῶν πραγμάτων.

Ἔτι, ἡ καθαυτὴν αἰτία προτέρα τῆς κατὰ συμβεβηκός· εἰ οὖν τὰ ὕστερα ἀπ' αἰτίας εἰσὶν ὠρισμένης καὶ καθ' αὐτὴν οὐσης, ἀτοπὸν ἐστὶ λέγειν τὰ πρότερα ἀπ' αἰτίας εἶναι κατὰ συμβεβηκός καὶ ἀορίστου. Ἡ δὲ τῶν πραγμάτων διάκρισις φύσει προηγείται τῶν κινήσεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν πραγμάτων· αἱ γὰρ ὠρισμένοι ἐνέργειαι καὶ κινήσεις τῶν ὠρισμένων καὶ διακεκεριμένων πραγμάτων εἰσὶν· αἱ δὲ τῶν πραγμάτων ἐνέργειαι καὶ κινήσεις ἐκ τῶν καθαυτὴν αἰτιῶν καὶ ὠρισμένων εἰσὶν, ἐπειδὴ εὗρισ- 10 κονται ἐκ τῶν ἰδίων αἰτιῶν προϊόντα ἢ ἀεὶ ἢ ὡς ἐν πλείοσιν· καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἄρα διάκρισις ἀπ' αἰτίας ἐστὶ καθ' αὐτὴν καὶ ὠρισμένης, οὐκ ἐξ αὐτομάτου, ἡγουν κατὰ συμβεβηκός καὶ ἀορίστου.

Ἔτι, τὸ διὰ νοῦ ἢ θελήσεως ποιῶν τὸ εἶδος σκοπεῖ τοῦ ποιουμένου· αὐτὴ δὲ ἡ τῶν κτισμάτων ὁλότης τὸν Θεὸν ἔχει δημιουργὸν νῦν καὶ f. 47 θελήσει ποιῶντα καὶ ἀνευδεῆ τῇ δυνάμει, ὥστε ἐξαρκεῖν αὐτὴν τῷ αὐτοῦ σκοπῷ καθάπαξ ἄπειρον οὖσαν· ἀνάγκη ἄρα τὸν Θεὸν τὸ τοῦ παντός εἶδος τε καὶ τέλος θέλειν καὶ σκοπεῖν· οὐκ ἄρα ἐκ ταυτομάτου ἦν· τὸ γὰρ ἐξ αὐτομάτου παρὰ τὸν σκοπὸν ἐστὶ τοῦ ποιῶντος. Ἀλλὰ τὸ τοῦ παντός εἶδος ἐν τῇ διακρίσει καὶ τάξει τῶν αὐτοῦ μερῶν συνέστηκεν· οὐκ 20 ἄρα ἐκ ταυτομάτου, ἡ τούτων διάκρισις.

Ταύτην τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ Γραφή βεβαιοῖ ὅπου φησί· „Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους“, ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὥστε οὐ μόνον ἡ δημιουργία, ἀλλὰ καὶ ἡ διάκρισις ἐκ τοῦ Θεοῦ δείκνυται ἐκεῖ, οὐδ' ἐκ ταυτομάτου, ἀλλ' ὡσπερ ἀγαθὸν καὶ ἄριστον 25 τοῦ παντός· ὅθεν ὑποτάττεται· „Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησεν, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν“. Ἀποσκορακίζεται δὲ καὶ ἡ τῶν παλαιῶν φυσικῶν δόξα, ὑποτιθεμένων αἰτίαν μίαν, τὴν ὑλικήν, ἐξ ἧς γίνεσθαι πάντα μανότητι καὶ πυκνότητι, τυχαίως καὶ οὐκ ἐκ σκοποῦ τινος· ὁμοίως καὶ ἡ Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου τὰς ἀτόμους τιθέντων ἀρχὰς ὑλικὰς, ὧν ἐκ τῆς τυχαίας 30 συνδρομῆς ποικίλλεσθαι τὰ πράγματα, οὐκ ἐκ τινος ποιούσης αἰτίας· οἷς πᾶσιν εἶπετο ἀπὸ τύχης εἶναι τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν.

XI. — Ὅτι τῆς διακρίσεως οὐ πρώτη αἰτία ἡ ὕλη.

Ἐκ γὰρ τῆς ὕλης οὐδὲν ὠρισμένον προῖέναι δύναται εἰ μὴ αὐτομάτως, 35 πρὸς πολλὰ δυνάμει οὐσης· ἀλλ' ἡ τῶν πραγμάτων διάκρισις οὐκ ἐξ αὐτομάτου· οὐκ ἄρα διὰ τὴν τῆς ὕλης διαφορὰν ἐστὶν ὡς πρώτην αἰτίαν.

Ἔτι, τὰ ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ ποιῶντος ὄντα οὐκ εἰσὶ διὰ τὴν ὕλην

ὡς πρώτην αἰτίαν· ἡ γὰρ ποιητικὴ αἰτία πρώτη τῆς ὕλης ἐν τῷ ποιεῖν, ὅτι ἡ ὕλη οὐκ ἔστιν ἐνεργεία αἰτία εἰ μὴ καθόσον ὑπὸ τοῦ ποιούντος κινεῖται· ὁθεν εἴ τι εἰς τὴν ὕλην ὡς εἰς πρώτην αἰτίαν ἀνάγεται, παρὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ποιούντος ἔστιν, ὡς τὰ πηρώματα· τὸ δὲ εἶδος ἔστιν ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ ποιούντος, εἴπερ τὸ ποιῶν ὁμοίον ἑαυτῷ ποιεῖ κατὰ τὸ εἶδος· καὶ εἰ πολλάκις ἐνδεῖ, τοῦτ' ἔστιν ἐκ ταυτομάτου διὰ τὴν ὕλην· τὰ εἶδη ἄρα οὐχ ἔπονται τῇ διαθέσει τῆς ὕλης ὡς πρώτης αἰτίας, ἀλλὰ τὸ ἀνάπαλιν, αἱ ὕλαι οὕτω διατίθενται, ὥστ' εἶναι τοιαῦτα εἶδη· ἡ δὲ διά-
 f. 47^v κρισις τῶν ὄντων | κατὰ τὰ εἶδη καὶ τὰς μορφάς ἔστιν· οὐκ ἄρα διὰ τὴν
 10 τῆς ὕλης διαφορὰν ὡς διὰ πρώτην αἰτίαν ἢ τῶν πραγμάτων διάκρισις.
 Ἔτι, πῶς νοῦς ἕνεκα τοῦ ἀγαθοῦ ποιῶν οὐ ποιεῖ τὸ βέλτιον τοῦ χει-
 ρονος ἕνεκα, ἀλλὰ τὸ ἀνάπαλιν· τὸ δὲ εἶδος τιμιώτερον τῆς ὕλης, τελειότης
 ὄν καὶ ἐνέργεια αὐτῆς. Οὐκ ἄρα ἡ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς οὐσι διάκρισις διὰ
 τὴν ὕλην ἔστιν, ἀλλὰ τοῦναντίον, τοῦ Θεοῦ πάντα ποιούντος κατὰ τὸν
 15 ἐνεργεία νοῦν τοῦ ἀρίστου ἕνεκα.

XLI. — Ὅτι οὐκ ἔστι διὰ τὴν ἐναντιότητα τῶν ποιητικῶν αἰτίων.

Ἡ γὰρ τεταγμένα εἰσι τὰ διάφορα ἐκεῖνα ποιητικά, καὶ ἀνάγκη τῆς
 20 τάξεως αὐτῶν μίαν αἰτίαν εἶναι, ἥτις καὶ τῆς τῶν πραγμάτων τῶν γινο-
 μένων ἐξ αὐτῆς διακρίσεως αἰτία πρώτη ἔστιν· ἢ οὐκ εἰσι πρὸς ἀλληλα
 τεταγμένα, καὶ ἔσται κατὰ συμβεβηκὸς ἢ συνδρομῇ αὐτῶν πρὸς τὴν τῶν
 παραχθησομένων πραγμάτων διαφορὰν, καὶ ἔσται αὐτὸ ἐξ αὐτομάτου ἢ διά-
 κρισις τῶν πραγμάτων, ὅπερ ἐλήλεγκεται.

Ἔτι, τὰ ἔχοντα αἰτίαν τῆς ἑαυτῶν διαφορᾶς τὸ πρῶτον ὄν καὶ πρῶτον
 25 αἷτιον, πῶς ἂν δύναίτο πρώτη αἰτία εἶναι τῆς τῶν ἐξ αὐτῶν γινομένων
 διαφορᾶς;

Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τιθέασιν τὰ μὲν ἀγαθὰ πάντα ἐκ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ
 ἀρχῆς προῖέναι, τὰ δὲ κακὰ ἐκ τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦτο δεικτέον ἀδύνατον.
 30 Ἀδύνατον γὰρ πάντων τῶν κακῶν μίαν εἶναι ἀρχὴν πρώτην, ἥτις ἂν εἴη
 καθαυτὴν καὶ οὐσιωδῶς κακῇ· πᾶν γὰρ τὸ ὄν καθό ἔστιν ὄν, ἀνάγκη
 ἀγαθὸν εἶναι.

Ἔτι, πᾶν τὸ ποιῶν, ἐνεργεία ὄν, τέλειον ἔστιν· τέλειον δὲ ὄν, ἀγαθόν
 ἔστιν· πᾶν ἄρα ποιῶν, ἢ τοιοῦτον, ἀγαθόν ἔστιν, καὶ εἴ τι καθαυτὸ εἴη
 35 κακόν, οὐκ ἂν δύναίτο ποιῶν εἶναι. Οὐκ ἄρα μία ἐστὶ πρώτη καὶ
 καθ' αὐτὴν ἀρχὴ τῶν κακῶν, ἵνα ὡσι δύο ἐναντίαι πάντων ἀρχαί. Ἀλλὰ
 ἡ πρώτη πάντων ἀρχὴ ἐστὶ τὸ ἐν καὶ πρῶτον ἀγαθόν, οὗ τοῖς ἀποτελέσ-
 μασιν ἔπεται κατὰ συμβεβηκὸς τὸ κακόν· ὃ δείκνυνται καὶ τῇ Γραφῇ· ἐν
 γὰρ τῷ Ἑσαΐα λέγεται· „Ἐγὼ Κύριος, καὶ οὐκ ἄλλος Θεός, ποιῶν φῶς

καὶ κτίζων σκότος, ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακά· καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ· „Ἀγαθὰ καὶ κακά, πενία καὶ πλοῦτος παρὰ Κυρίου“. Κτίζει δὲ ὁ Κύριος τὰ καθ' αὐτὰ μὲν ὄντα ἀγαθὰ, βλαβερὰ δὲ τοῖς ἄλλοις, ὡσπερ ὁ λύκος, κατὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἀγαθὸν τι τῇ φύσει ὄν, τῇ προβάτῳ κακὸς ἐστίν, | καὶ τὸ πῦρ ὁμοίως τῇ ὕδατι, καθόσον ἐστὶ φθαρτικόν· ὡσαύτως f. 48 καὶ ἐν ἀνθρώποις αἰτία ἐστὶ τῶν κακῶν, ἃ τιμωρίαί λέγονται, ὡς ἐν τῇ Ἀμῶς λέγεται· „Εἰ ἐστὶ κακὸν ἐν πόλει ὁ Κύριος οὐκ ἐποίησε“. Κτίζειν δὲ λέγεται τὰ κακά, δταν τὰ καθ' αὐτὰ ἀγαθὰ κτισθέντα ἡμῖν τοῖς κακῶς ποιοῦσιν εἰς τιμωρίαν κατασκευάζῃ. Ἐντεῦθεν ἀποσκορακίζεται καὶ ἡ πλάνη τῶν τιθέντων δύο ἀρχὰς ἐναντίας, ὧν ἀρχὴ Ἐμπεδοκλῆς, „φιλίαν 10 μὲν γενέσεως αἰτίαν πρώτην, φθορᾶς δὲ τὸ νεῖκος“, εἰπὼν· καὶ Πυθαγόρας, δύο πρώτας ἀρχὰς ὑπέθετο τὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν, οὐ μέντοι ποιητικὰς, ἀλλ' εἰδικὰς· τινὲς δὲ ὕστερον διάστροφοι τῇ χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ τὴν πλάνην ταύτην συζητοῦσαι ἐτόλμησαν, ὡς Μαρκίων ὁ πρῶτος, καὶ Κέρδων, καὶ ἔσχατοι, οἱ Μανιχαῖοι, οἱ τὴν αἵρεσιν ταύτην μάλιστα ἐπὶ πάντας ἐξέχεαν. 15

XLII. — Ὅτι οὐκ αἰτίον τῆς διακρίσεως ἢ τῶν δευτέρων ποιούντων τάξις.

Γεγόνασι γάρ τινες δοξάσαντες, ὅτι ὁ Θεὸς εἰς καὶ ἀπλοῦς ὢν, ἐν ἀποτέλεσμα ποιεῖ μόνον, ὅπερ ἐστὶν ἡ πρώτως κτισθεῖσα οὐσία· αὕτη δὲ 20 τῇ ἰδίᾳ αἰτία οὐ δυναμένη ἐξομοιοῦσθαι καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσα τι τοῦ δυνάμει μεμιγμένον, ἔχει τινὰ πολλαπλότητα, καὶ οὕτως ἐξ αὐτῆς πληθὸς τι πρόβεισιν, καὶ οὕτω τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀπλότητος τῶν αἰτίων ἀπολειπομένων καὶ πληθυνομένων, ἢ διαφορὰ τῶν πράγματων ἀποτελεῖται, ἐξ ὧν τὸ ὄλον συνίσταται. Αὕτη δὲ ἡ θέσις πρῶτον μὲν εἰσάγει τὴν ἐκ 25 ταυτομάτου διάκρισιν· τὰ γὰρ ἐκ συνδρομῆς προϊόντα διαφόρων αἰτιῶν, καὶ οὐκ ἐκ μιᾶς αἰτίας τινὸς ὠρισμένης, ἐξ αὐτομάτου φαμὲν εἶναι· ἔπειτα κωφὸν καὶ ἀνόητον ἀνάγειν τὸ ἐν τοῖς πράγμασι ἄριστον, τὴν διάκρισιν δηλαδὴ καὶ τὴν τάξιν, ὡσπερ εἰς αἰτίαν, τὴν τῶν πραγμάτων ἔνδειαν, τουτέστι τὴν ἔλλειψιν τῶν δευτέρων αἰτίων ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τῆς πρώ- 30 τῆς αἰτίας.

Ἐτι, πολλὰ εἰσιν, ἃ οὐ δύνανται προάγεσθαι εἰς τὸ εἶναι εἰ μὴ κατὰ δημιουργίαν, ὡς αἰ νοηταὶ οὐσίαι καὶ τὰ οὐράνια σώματα, ἐν οἷς οὐκ ἐστὶν ὕλης καὶ εἶδους σύνθεσις, οὔτε ὕλης ἐναντιότης· ὡσαύτως καὶ ἡ πρώτη ὕλη. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ Θεὸς μόνος δημιουργεῖν δύναται, ἀνάγκη τοῦ- 35 λάχιστον ταῦτα, ἃ ἀγένητα εἶναι δεῖ, ἀμέσως ἐκ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθῆναι καὶ διακριθῆναι.

Ἐντεῦθεν ἐστὶ τὸ ἐν τῇ πρώτῃ τῆς Γενέσεως· „Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν f. 48 v

ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν“. Ἀποσκορακίζεται δὲ καὶ ἡ δόξα τοῦ Ἀβινσέννου, ὃς ἔλεγε τὸν Θεὸν ἑαυτὸν νοοῦντα προάγειν μίαν νόησιν πρώτην, ἐν ἣ ἤδη ἐστὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια, ἣτις καθόσον νοεῖ τὸν Θεόν, προάγει νόησιν δευτέραν, καθὸ δὲ νοεῖ ἑαυτὴν, προάγει τὴν ψυχὴν τοῦ παντός, καθὸ δὲ νοεῖ ἑαυτὴν ἐν δυνάμει οὔσαν, προάγει τὴν οὐσίαν τῆς πρώτης σφαίρας, κάντευθεν προῶν τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων συνίστησι διὰ τῶν δευτέρων αἰτίων. Καὶ Σίμων δὲ ὁ Μάγος τὸν Θεὸν ἔλεγε τοὺς ἀγγέλους μόνους ποιῆσαι, ἐκείνους δὲ ἀρξαμένους τὸν κόσμον παραγαγεῖν.

10 **XLIII.** — Ὅτι ἡ διάκρισις οὐ διὰ τινος τῶν δευτέρων αἰτίων.

Ἄλλοι ἐδόξασαν τὸν Θεὸν δημιουργῆσαι πάντων τὴν ὕλην, δι' ἀγγέλου δὲ τινος διακριθῆναι ταύτην κατὰ διάφορα εἶδη· ἀλλ' ἀδύνατον· εἰ γὰρ τὸ σύνθετον κυρίως ἐστὶ, καὶ αὐτοῦ ἐστὶ τὸ γίνεσθαι, οὐ τῆς ὕλης ἀνευ τοῦ εἶδους· οὐκ ἄρα ἐστὶ τι ποιῶν τὴν ὕλην, καὶ ἄλλο εἰσάγον τὸ εἶδος, οὔτε δυνατόν τὴν πρώτην εἰσαγωγὴν τῶν εἰδῶν εἰς τὴν ὕλην ἀπὸ τινος τὸ εἶδος μόνον ποιῶντος ὑπάρχειν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δημιουργοῦ τοῦ συνθέτου παντός· ὡς γὰρ τὸ εἶναι ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι πρῶτόν ἐστιν, οὕτω καὶ τῇ πρώτῃ αἰτίᾳ προσήκει ὡς ἴδιον ἀποτέλεσμα· τὸ δὲ εἶναι κατὰ τὸ εἶδος ἐστὶ καὶ οὐ κατὰ τὴν ὕλην· τὴν πρώτην ἄρα τῶν εἰδῶν αἰτίαν μάλιστα ἀποδιδόναι δεῖ τῇ πρώτῃ αἰτίᾳ.

Ἄλλως τε καὶ πάντων σκοπούντων ὁμοιοῦσθαι τῷ Θεῷ, ὃς ἐστὶν ἐνέργεια εἰλικρινῆς τῷ ἔχειν εἶδη οἷς ἐνεργεῖα γίνονται, καὶ ὧν ἐφιέμενα τῆς θείας ἐφίεσθαι λέγονται τελειότητος ἢ ὁμοιότητος, ἀνόητόν ἐστι λέγειν τὴν τῶν ὄντων εἰδοποίησιν ἄλλῳ προσήκειν ἢ τῷ πάντων δημιουργῷ Θεῷ.

26 **XLIV.** — Ὅτι οὐδ' ἐκ τῆς τῶν ἀθλῶν ἢ τιμωριῶν διαφορᾶς.

Τοῦτο δὲ Ὁριγένους ἐστὶ δόξα, ὃς ἐν τῷ Περὶ Ἀρχῶν βουλόμενος ἀντιστῆναι τοῖς παλαιοῖς αἰρετικαῖς, οἵτινες οὐδεμίαν διάκρισιν ἐν τοῖς κτιστοῖς πράγμασι ἀρετῆς ἢ κακίας προηγησαμένης ἀθλον ἐκ τῆς προνοίας γίνεσθαι συνεχῶρον, ἠναγκάσθη τιθέναι πᾶσαν τὴν ἐν τοῖς οὐσι διαφορὰν ἐκ τῆς τῶν προαιρέσεων διαφορᾶς κατὰ τὴν θείαν δικαιοσύνην προελθεῖν· γενηθέντων γὰρ φησὶν ἴσων ἐκ τοῦ Θεοῦ πάντων, εἶτα κατὰ τὸ αὐτὸ προαίρετον διαφόρως κινηθέντων, διαφόρους βαθμοὺς ἐν ταῖς ἀσωμάτοις οὐσίαις ἐκ τῆς δικαιοσύνης τῆς θείας συστήναι, ὥστε τινὰς μὲν ἀγγέλους γενέσθαι κατὰ διαφόρους τάξεις, τινὰς δὲ ἀνθρωπίνας ψυχὰς | κατὰ διαφόρους ἔξεις, τινὰς δὲ δαίμονας ἐν ἔξεσι καὶ αὐτοὺς διαφόροις. Καὶ διὰ τὴν διαφορὰν τῶν λογικῶν κτισμάτων ἔλεγε καὶ τὴν διαφορὰν τῶν σωματικῶν ἐνστήσασθαι τὸν Θεόν, ὥστε τοῖς τιμιωτέροις σώμασι τιμιωτέρας ἀσωμάτους οὐσίας συνάπτεσθαι, ἵνα ἡ σωματικὴ κτίσις τῇ τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν διαφορᾷ διαφόροις ἄλλοις τρόποις δουλεύῃ. Αὕτη δὲ ἡ δόξα

f. 49

φανερῶς ἐλέγχεται ψευδῆς οὐσα· ὅσῳ γάρ τι βέλτιόν ἐστιν ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι, τοσοῦτόν ἐστι πρότερον ἐν τῷ σκοπῷ τοῦ ποιούντος· ἄριστον δὲ ἐν τοῖς πράγμασιν ἢ τοῦ παντός τελειότης, ἐν τῇ τάξει τῶν διακεκριμένων συνισταμένη· ἢ τῶν πραγμάτων ἄρα διαφορὰ οὐκ ἐκ τῆς προαιρέσεως προελήλυθεν τῶν ὄντων τῆς διαφορῆς, ἀλλὰ κατὰ προηγούμενον σκοπὸν τοῦ πρώτου ποιούντος.

Ἔτι, κατὰ συμβεβηκὸς ἂν ἦν οὕτως ἡ ἔνωσις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, καὶ οὕτως οὐκ ἂν ἦν ἐν εἶδος ὁ ἄνθρωπος· ἐκ γὰρ τῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἐνουμένων οὐδὲν ἀνακύπτει εἶδος, ὡσπερ οὐδὲ ὁ λευκὸς ἄνθρωπος ἢ ἐνδεδυμένος ἐν εἶδος ἐστίν. Φαίνεται δὲ Ὁριγένης μὴ στοχασάμενος, ὡς ὅταν τι οὐκ ἐκ ὀφειλῆς ἀλλ' ἐλευθερίας διδῶμεν, οὐκ ἐστι τοῦτο κατὰ τῆς δικαιοσύνης εἰ καὶ ἀνίστα δίδομεν, οὐδεμιᾶς διαφορᾶς λογισθείσης ἐν ταῖς ἀξίαις, ἐπεὶ ἡ ἀνταπόδοσις τοῖς μεμισθωμένοις ὀφείλεται· ὁ δὲ Θεός, ὡς ἐδείχθη, ἐξ οὐδενὸς ὀφειλομένου ἀλλ' ἐκ καθαρᾶς ἐλευθεριότητος τὰ ὄντα παρήγαγεν· ὅθεν ἡ τῶν πραγμάτων διαφορὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας οὐ προῦποτίθησιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πάνσοφος πάντων ποιητὴς Θεὸς οὐκ ἂν ἐποίησε τὸ πᾶν ἄριστόν ἐν τῷ ἑαυτοῦ γένει, εἰ τὰ μέρη αὐτοῦ πάντα ἴσα ἐποίησε, ἐπεὶ πολλῶν βαθμῶν ἀγαθότητος τὸ πᾶν ἐστέρητο ἂν, καὶ οὕτως ἦν ἀτελές· τὸ δὲ τοῦ παντός ἀγαθὸν ὁ ποιητὴς προῦργου ὡς βέλτιον ὄν καὶ προῦργαίτερον σκοπεῖ.

XLV. — Τίς ἂν εἶη κατ' ἀλήθειαν ἡ πρώτη αἰτία τῆς διακρίσεως.

Ἀλλὰ τῷ ὑπὸ τοῦ ἄκρου τεχνίτου γεγονότι οὐκ ὀφείλεν ἐνδεῖν ἢ ἄκρα τελειότης· τὸ δὲ ἀγαθὸν τῆς τάξεως τῶν διαφόρων βέλτιόν ἐστι παντός τεταγμένου καθ' ἑαυτὸ ληφθέντος· ἐστὶ γὰρ εἰδικὸν τῇ παραθέσει τῶν μερικῶν, ὡσπερ τελειότης τοῦ παντός τῇ τῶν μερῶν παραθέσει. Οὐκ ἔδει τοίνυν τὸ τῆς τάξεως ἀγαθὸν τοῦ θείου ἔργου ἀπείναι· τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἠδύνατο εἶναι, εἰ ἡ διαφορὰ καὶ ἀνισότης τῶν κτισμάτων οὐκ ἦν. Διὰ τοῦτο ἡ διαφορὰ καὶ ἀνισότης τῶν ὄντων οὔτε ἐξ αὐτομάτου ἐστίν, οὔτε ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ὕλης, οὔτ' ἐξ ἐπεισαγωγῆς αἰτίων τινῶν ἢ προαιρέσεων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἰδίου σκοποῦ τοῦ Θεοῦ, τελειότητα τῇ κτίσει θελήσαντος δοῦναι, οἷαν αὐτὴν ἔχειν ἦν δυνατόν· ἄλλως τε τῆς τελείας τοῦ Θεοῦ ὁμοιότητος οὐκ ἂν ἠδύναντο τυχεῖν τὰ κτιστὰ καθ' ἑν μόνον εἶδος· τοῦτο δὲ σκοπὸς ἦν τοῦ δημιουργοῦ, ἐνθεῖναι τοῖς ἀποτελέσμασι τὴν ἑαυτοῦ ὁμοιότητα, καὶ τελειότατος ὢν, τέλειον ποιῆσαι τὸ πᾶν. Ἔδει τοίνυν πλῆθος καὶ ποικιλίαν εἰδῶν ἐν τοῖς οὐσιν εἶναι, ἵνα δι' αὐτῶν ἡ θεία ὁμοιότης μετασχεθῆναι αὐτοῖς δυνηθῆ, καὶ τελειωθῶσιν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ὁμοιότητι κατὰ τὸν αὐτῶν τρόπον.

XLVI. — Ὅτι τῇ τελειώσει τοῦ παντός ἤρμοζεν εἶναι κτίσματα νοερά.

Ἡ γὰρ δευτέρα τελειότης ἐν τοῖς πράγμασι τῇ πρώτῃ προστίθῃσιν. Τὸ μὲν οὖν εἶναι καὶ ἡ φύσις τοῦ πράγματος κατὰ τὴν πρώτην τελειότητα θεωρεῖται· ἡ δὲ ἐνέργεια κατὰ τὴν δευτέραν. Καὶ ἔδει πρὸς τὴν ὀλικὴν τοῦ παντός τελειότητα εἶναι τινα πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστρέφοντα κτίσματα οὐ μόνον κατὰ τὴν τῆς φύσεως ὁμοιότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τῆς ἐνεργείας, ὃ ἀδύνατον ἦν, εἰ μὴ δι' ἐνεργείας νοῦ καὶ θελήσεως, ἐπεὶ οὐδ' αὐτὸς ὁ Θεὸς ἄλλως περὶ ἑαυτὸν ἐνέργειαν ἔχει.

Ἔτι, ὡς γεγένηται σώματα περιέχοντα τὰ ὑποδεέστερα, καὶ ἐν τῷ πάντα περιέχον, οὕτως ἔδει καὶ κτίσματα γενέσθαι νοερά τὰ σωματικὰ πάντα περιέχοντα οὐκ ἐκστάσει τελειότητος, ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ τὸν νοητὸν τρόπον· τὸ γὰρ νοούμενον ἔστιν ἐν τῷ νοῦντι κὰν τῇ νοητῇ τούτου ἐνεργείᾳ περιλαμβάνεται· καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν Θεὸν εἶναι, τὸν καὶ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἀσώματα περιέχοντα ἐν ἑαυτῷ.

Ἔτι, ἵνα ἡ τοῦ Θεοῦ ὁμοιότης πᾶσι τοῖς δυνατοῖς τρόποις ἢ ἐν τοῖς οὖσιν, ἐδέησε τὴν θείαν ἀγαθότητα πολυτρόπως μετασχεθῆναι, οὐ μόνον κατὰ τὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸ γινώσκειν· μόνος δὲ ὁ νοῦς τὴν θείαν ἀγαθότητα γινώσκειν δύναται. Ἔδει τοίνυν εἶναι νοερά κτίσματα.

XLVII. — Ὅτι αἱ νοεραὶ οὐσίαι θελητικαὶ εἰσιν.

Ὡς γὰρ ἐν τοῖς γνώσεως ἐστερημένοις ἡ φυσικὴ ἔνεστιν ἔφεσις, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητικῇν ἔχουσι γνῶσιν ἡ αἰσθητικὴ ἔφεσις καὶ ζωτικὴ, οὕτως ἐν τοῖς νοῦσι δεῖ νοεράν ἢ λογικὴν ἔφεσιν εἶναι, ἣτις λέγεται θέλησις, διὰ τὸ πᾶσιν ἔφεσιν ἐνεῖναι τινὰ τοῦ ἀγαθοῦ οἰκείως ἐκάστοις.

Ἔτι, αἱ νοεραὶ οὐσίαι, πρῶται οὖσαι ἐν τοῖς κτιστοῖς, ἑαυτὰς ἄγουσι πρὸς τὸ ἐνεργεῖν οὐχ ὥσπερ τὰ ἄλλα, ἀπερ ἄγονται τῇ | δυνάμει τῆς φύσεως, οἷον ἄψυχα καὶ φυτὰ καὶ ἄλογα, ἐφ' οἷς οὐ κείται ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν· ἀλλὰ τὸ ἑαυτὰς ἄγειν ἰδίον ἔστι τῆς θελήσεως, καθ' ἣν κύρια εἰσὶ τῶν ἰδίων ἐνεργειῶν, ὡς ἐπ' αὐταῖς ὄντων τοῦ ποιεῖν τε καὶ μὴ.

Ἔτι, ἐν τοῖς ἔχουσι γνῶσιν ἡ γνωστικὴ δύναμις πρὸς τὴν ἐπιθυμητικὴν ἔχει ὡς κινητικὸν πρὸς κινητόν· τὸ γὰρ δι' αἰσθήσεως γνωσθέν ἢ φαντασίας ἢ νοῦ κινεῖ τὴν νοεράν ἔφεσιν, ἢ τὴν ζωτικὴν· ἡ δὲ νοερά γνῶσις οὐχ ὀρίζεται πρὸς τινα, ἀλλὰ πάντων ἔστιν· καὶ ἡ ἔφεσις τοίνυν ἢ νοερά πρὸς πάντα φέρεται. Τοῦτο δὲ ἔστιν ἰδίον θελήσεως· ἡ γὰρ θέλησις, κατὰ τὸν Φιλόσοφον ἐν τρίτῳ τῶν ἠθικῶν, καὶ δυνατῶν καὶ ἀδυνάτων ἔστιν.

XLVIII. — Ὅτι αἱ νοεραὶ οὐσίαι αὐτεξούσιοι ἐν τῷ πράττειν.

Γνώσει γὰρ ποιούσι· τῇ δὲ νοερᾷ γνώσει καὶ κρίσις ἀκολουθεῖ περὶ τῶν πρακτέων. Ἐλευθερίαν δὲ ἔχουσι κρίσεως, ἐξουσίαν ἔχουσαι

τῆς ἑαυτῶν ἐνεργείας, ὡς δέδεικται· αὐτεξούσιοι ἄρα εἰσὶν ἐν τῷ πράττειν.

Ἔτι, τῆς ἐλευθερίας τοῦ κρίνειν στεροῦνται τινὰ ἢ ὡς οὐδεμίαν ἔχοντα γνῶσιν, οὐκοῦν οὐδὲ κρίσιν, ἤγουν ὡς λίθοι καὶ φυτά· ἢ ὡς ἔχοντα μὲν κρίσιν, πρὸς τι δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως ὠρισμένον, ὡς φυσικῆ κρίσει κρίνει βλαπτικὸν τὸν λύκον τὸ πρόβατον, καὶ διὰ τοῦτο φεύγει· τὰ δὲ μὴ ὠρισμένην ἐφ' ἑν ἔχοντα κρίσιν, ἐλευθέρας εἰσὶ κρίσεως, ὡς τὰ νοερά πάντα. Ὁ γὰρ νοῦς οὐ μόνον τὸ μερικὸν ἀγαθὸν ἀλλὰ καὶ τὸ κοινὸν νοεῖ· ὅθεν ὁ νοῦς, τῷ νοηθέντι εἶδει κινῶν τὴν θέλησιν, εὕρισκει αὐτὴν οὐχ ὠρισμένην ὑπὸ τῆς φύσεως εἰ μὴ πρὸς τὸ κοινὸν ἀγαθόν· ἀναλογεῖν γὰρ δεῖ τὸ κινῶν καὶ κινούμενον. Ὅπερ ἂν τοίνυν αὐτῇ προσάγεται ὡς κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀγαθοῦ, δύναται πρὸς ἐκεῖνο ἀποκλίνειν, οὐδενὸς φυσικοῦ ὄρου κωλύοντος εἰς τὸ ἐναντίον· καὶ οὕτω πάντα τὰ νοερά ἐλευθέραν ἔχουσι θέλησιν ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ νοῦ προϊούσης· ὅπερ ἐστὶν αὐτεξούσιον ἔχειν.

15

ΧΛΙΧ. — Ὅτι ἡ νοερά οὐσία οὐκ ἔστι σῶμα.

Οὐδὲν γὰρ σῶμα δύναται ἐτέρου σώματος τὸ οὐσιῶδες εἶδος μεταλαβεῖν, μὴ φθορᾶ τὸ οἰκτεῖον ἀποβαλόν· ὁ δὲ νοῦς οὐ φθείρεται, τελειοῦται μὲν οὖν, τὰ πάντων εἶδη λαμβάνων· τελειοῦται γὰρ τῷ νοεῖν, νοεῖ δὲ τὰ εἶδη ἔχων ἐν ἑαυτῷ τῶν νοουμένων.

20

Ἔτι, τὸ εἶδος ἐν ἐκάστῳ ἀρχὴ ἐστὶ | τοῦ ποιεῖν· διὸ καὶ ποιεῖ ἕκαστον ἑαυτὸ κατὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν ὁ νοῦς σῶμα εἴη, ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ τῆς τῶν σωμάτων οὐχ ὑπερεκταθήσεται τάξεως· οὐκ ἄρα νοήσει εἰ μὴ τὰ σώματα, ὃ ψεῦδος· νοοῦμεν γὰρ πολλὰ μὴ ὄντα σώματα.

Ἔτι, σώματα δύο οὐ περιέχουσιν ἀλλήλα, δύο δὲ νοεῖ ἀλλήλους περιλαμβάνουσιν, ὅταν ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον νοῆ.

Ἔτι, οὐδενὸς σώματος ἐνέργεια ἐπιστρέφει πρὸς τὸ ἐνεργοῦν· οὐδὲν γὰρ σῶμα ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖται εἰ μὴ κατὰ μέρος, ὡς τὸ μὲν αὐτοῦ κινῶν εἶναι, τὸ δὲ κινούμενον· ὁ δὲ νοῦς ἐφ' ἑαυτὸν τῷ νοεῖν ἐπιστρέφει· νοεῖ γὰρ ἑαυτόν, καὶ καθ' ὅλον καὶ οὐ κατὰ μέρος.

30

Ἐντεῦθεν ἡ Γραφή τὰς νοεράς οὐσίας πνεύματα ὀνομάζει διὰ τὸ ἀσώματον. Ἀποσκορακίζεται δὲ καὶ ἡ πλάνη τῶν ἀρχαίων φυσικῶν, οἱ οὐδεμίαν οὐσίαν εἰ μὴ σωματικὴν ὑπετίθεντο· ὅθεν καὶ τὴν ψυχὴν σῶμα ἔλεγον, ἢ πῦρ, ἢ ἀέρα, ἢ ὕδωρ, ἢ τι τοιοῦτον.

35

L. — Ὅτι αἱ νοεραὶ οὐσίαι ἀύλοί εἰσιν.

Πᾶν γὰρ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συγκείμενον σῶμά ἐστιν· αἱ δὲ οὐκ εἰσὶ σώματα.

10 après ἀναλογεῖν, répétition de la syllabe γεῖν dans A.

Ἔτι, εἰ ἐξ ὕλης συγκέοιτο ἡ νοερά οὐσία, εἴη ἂν ἐξ ὕλης ἀτόμου, ἵνα ὑφεστηκυῖα ᾗ· ἀλλὰ τοῦτο ἀδύνατον· τὰ γὰρ εἶδη τῶν νοητῶν νοητά εἰσιν ἐνεργεῖα, καθὼς τῆς ὕλης χωρίζονται· καθόσον δέ εἰσι νοητά ἐνεργεῖα, ἐν μετὰ τοῦ νοῦ γίνονται διὰ τὸ τὸν νοῦν ἀνάγκη εἶναι ἄνευ ὕλης ἀτόμου.

Ἔτι, ἐκάστου ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συγκειμένου ἡ ἐνέργεια οὐ τοῦ εἶδους ἢ τῆς ὕλης χωρίς, ἀλλὰ τοῦ συγκειμένου ἐστίν· ἀλλὰ τὸ νοεῖν τοῦ νοῦ, ὅς ἐστιν ἐξ ὕλης καὶ εἶδους σύνθετος, οὐχ οἷόν τε εἶναι τοῦ συνθέτου· εἰ γὰρ τοῦ συνθέτου ἔσται, καὶ τὸ σύνθετον νοήσει μόνον· τοῦτο δὲ ψεῦδος.

Ἔτι, τὰ εἶδη τῶν ὄντων εἴεν ἂν ὑλικῶς καὶ ἐν τῇ ψυχῇ, ὡσπερ εἰσιν ἐξω· ἐξω δὲ οὐκ εἰσὶ νοητά ἐνεργεῖα, ἀλλὰ δυνάμει μόνον· καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ἄρα οὕτως ἔσονται.

Ἔτι, τὰ εἶδη τῶν ἐναντίων ἐν τῇ ὕλῃ ἐναντία, διὸ καὶ ἐξωθοῦσιν ἀλληλα· ἐν δὲ τῷ νῷ οὐκ εἰσὶν ἐναντία· λόγος μὲν οὖν ἐστὶ θατέρου θατερον, καὶ δι' ἀλλήλων νοοῦνται. Οὐκ ἄρα ἔχουσι τὸ ὑλικὸν εἶναι ἐν τῷ νῷ, οὐδ' ὁ νοῦς ἐξ ὕλης καὶ εἶδους.

Ἔτι, ἡ ὕλη οὐ δέχεται τι ἐκ νέου εἶδος ἄνευ κινήσεως ἢ μεταβολῆς· ὁ δὲ νοῦς οὐ κινεῖται δεχόμενος τὰ εἶδη, ἀλλὰ μάλλον ἡρεμῶν τελειοῦται τῷ νοεῖν, καὶ ἐμποδῶν αὐτῷ πρὸς τὸ νοεῖν ἢ κινήσεις· οὐκ ἄρα εἰσὶν ἐν τῷ νῷ ὡς ἐν ὕλῃ, ἢ ἐν πράγματι ὑλικῷ· ὅθεν φανερόν, ὅτι αἱ νοεραὶ οὐσίαι ἄυλοὶ εἰσιν, ὡσπερ εἰσὶν καὶ ἀσώματα.

LI. — Ὅτι ἡ νοερά οὐσία οὐκ ἐστὶν εἶδος ὑλικόν.

Τὸ γὰρ λέγειν εἶδος εἶναι τὸν νοῦν μὴ ὑφεστῶς, ἀλλ' ὡσπερ τῇ ὕλῃ βαπτισθέν, ταυτόν ἐστι κατὰ τὸ πρᾶγμα, ὡσπερ ἂν εἰ λέγοιτο τὸν νοῦν εἶναι σύνθετον ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, μόνον δὲ κατὰ τοῦνομα διαφέρει. Κατὰ μὲν γὰρ τὸν πρότερον τρόπον λεχθήσεται αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ νοῦ σύνθετον, κατὰ δὲ τὸν ὕστερον ὁ νοῦς. Εἰ τοίνυν ψεῦδός ἐστι τὸν νοῦν σύνθετον εἶναι ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, ψεῦδος ἔσται καὶ τὸ εἶδος εἶναι ὑλικόν, ἀλλὰ μὴ ὑφεστῶς.

30

LII. — Ὅτι διάφορον ἐν αὐταῖς τὸ εἶναι καὶ ὃ εἰσιν.

Διὰ ταῦτα μέντοι γε τῇ θείᾳ ἀπλότητι οὐκ ἐξισοῦνται αἱ νοεραὶ οὐσίαι· πρῶτον μὲν γὰρ τὸ εἶναι καὶ ὃ εἰσιν ἐν αὐταῖς οὐκ ἐστὶ ταυτόν· τὸ γὰρ ὑφεστῶς εἶναι ἐν ἐστὶ μόνον, ὡς ὁ Θεός ἐστι τὸ εἶναι αὐτοῦ ὑφεστῶς, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν παρ' αὐτὸν δύναται εἶναι τὸ εἶναι αὐτοῦ.

Ἔτι, τὸ ὑφεστῶς εἶναι ἄπειρον εἶναι ἀνάγκη· οὐ γὰρ ὀρίζεται δεκτικῇ τινι· ἐν δὲ ἐστὶν ἄπειρον τὸ πρῶτον εἶναι· καὶ ἐν ἄρα ἐστὶν ὑφεστῶς εἶναι αὐτό.

Ἔτι, αὐτὸ τὸ εἶναι ἀρμόζει τῷ πρῶτως ποιοῦντι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν· τὸ γὰρ εἶναι τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ οὐσία αὐτοῦ· τὸ δὲ ἀρμόζον τινὶ κατὰ τὴν